

BESZÁMOLÓK

SZEMLEK

REFERÁTUMOK

1. számú IIF ajánlás
1.0 verzió

Ajánlás a Magyar Elektronikus Könyvtárhoz

Bevezető

A Magyar Elektronikus Könyvtár ötlete az IIF 1993-as Gopher-pályázata után született meg. A pályázat eredményeként gyorsan felálló hazai Gopher rendszerekkel és a gyakran hozzájuk kapcsolódó egyéb Internet szolgáltatásokkal (ftp-archívum, WAIS, WWW) folytatott kísérletekből hamar nyilvánvalóvá vált, hogy nagy szükség van jó minőségű, értékes információkat tartalmazó, magyar nyelvű vagy magyar eredetű szöveges anyagokra, amikkel feltölthetők lesznek ezek a rendszerek, s olyan megoldásokra, szervezési elvekre, melyekkel az ilyen anyagok gyorsan és könnyen megtalálhatók a hálózaton, mert a fent említett Internet eszközökkel egyre nehezebbé válik a navigálás, ahogy az elérhető állományok száma növekszik. Ezek a felismerések az Internet világ "fejlettebb" vidékein is ezekben az években születtek meg, erre utal az ilyen jellegű kezdeményezések szaporodása (pl. Oxford Text Archive Project Gutenberg, Project Runeberg, Online Book Initiative, Wiretap, Working Papers Archive, Center for Electronic Texts in the Humanities, Text Encoding Initiative, CATRIONA, ALEX, DIENST stb.).

Az 1994 tavaszán tartott Pocok-workshop során határoztuk el egy ajánlás (RFC-szerű dokumentum) elkészítését a Magyar Elektronikus Könyvtár megalapításához és működésének szabályozásához. A nyár folyamán a MEK-L@tulibb.kkt.bme.hu levelezőcsoportban folyt az ajánlás előkészítésének munkája, az ötletgyűjtés, illetve a többi, többé-kevésbé hasonló külföldi kezdeményezés és kísérlet megismerése. 1994 szeptemberében a Nemzeti Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program első hároméves feladattervébe bekerült a MEK projekt és így az elektronikus könyvtár anyagi és technikai háttere is biztosítottnak látszik a kezdeti időszakban.

Az alábbi ajánlás az első hivatalos verziója a Magyar Elektronikus Könyvtár "működési szabályzatának". Ez 1994. november 1-től érvényes, de a jövőben szükség esetén bármikor felülvizsgálható és módosítható.

1. pont

Az ajánlás célja:

Ez az ajánlás a Magyar Elektronikus Könyvtár megalapításának tényét és a működési szabályainak leírását tartalmazza. Az Információs Infrastruktúra Fejlesztési Program (IIF) részeként készült el, azzal a céllal, hogy segítsen a hazai számítógépes hálózatokon található információs szolgáltatások egységesítésében és minőségük javításában. Az ajánlás nem fogalmaz meg kötelező érvényű vagy kizáró szabályokat. Egyetlen célja az, hogy ha egy hálózati szolgáltatás fejlesztésénél részben vagy egészben betartják az itt található javaslatokat, akkor ezáltal az automatikusan egy nagyobb információs rendszer részévé válik, s így jelentősen megnő az értéke és felhasználói köre. Az ilyen rendszerek az IIF és NIIF programok keretében kiírt pályázatoknál is előnyt élveznek.

2. pont

Az ajánlással megoldani kívánt feladat:

A Magyar Elektronikus Könyvtár (MEK) célja az, hogy összegyűjtse, katalogizálja és szolgáltatassa azokat a magyar nyelvű vagy magyar vonatkozású dokumentumokat, melyeknek számítógépes hálózaton való, nem-kereskedelmi célú terjesztése nem tiltott. A MEK gyűjteményébe kerülő dokumentumok az átlagos hálózati információs anyagoktól jobb minőségükkel és könnyebb visszakereshetőségükkel térnek el. A MEK az oktatási-kutatási szférát szeretné ellátni gyakran keresett vagy nehezen hozzáférhető dokumentumokkal.

A MEK nem kíván olyan anyagokat szolgáltatni, amelyek kívül esnek egy tipikus könyvtár gyűjtőkörén (pl. szoftverek, hírek, levelezőcsoportok anyagai). A MEK remélhetőleg már létezésével is bátorítja az elektronikus dokumentumok szaporodását és támogatja a korábban nyomtatásban megjelent szövegek számító-

gépre vitelére vonatkozó kezdeményezéseket, de ez az ajánlás nem fogalmaz meg ezekkel kapcsolatos javaslatokat. A MEK gyűjteménye bármilyen számítógépes formában (hálózat, mágneslemez, CD-ROM) terjeszthető, de az ajánlásnak ez a verziója most csak a számítógépes hálózaton való terjesztés szabályaival foglalkozik.

3. pont

Ajánlások:

3.1 A MEK gyűjteményébe bekerülő dokumentumok köre:

Olyan magyar nyelvű, illetve idegen nyelvű, de magyar vagy közép-európai vonatkozású, alapvetően szöveges anyagok, melyek számítógépes formában való szabad terjesztése vagy szolgáltatása nem tiltott. A MEK gyűjtőkörébe elsősorban tudományos, szakmai, oktatási, irodalmi vagy referenz jellegű dokumentumok tartoznak, beleértve eredetileg nyomtatásban megjelent szövegek számítógépes változatait is.

A MEK gyűjteményébe minden olyan dokumentum bekerülhet, melyeket egy könyvtár általában gyűjteni szokott (egyszeri és periodikus kiadványok, teljesszövegű és kivonatos anyagok, bibliográfiák és szótárak stb.), amennyiben megfelelnek a 3.2 pontban előírt formai követelményeknek, s el vannak látva a 3.3 pontban definiált leíró fejléccel és a MEK szabványos copyright jellegével. Az ajánlás nem kíván terjedelmi, tartalmi vagy minőségi korlátokat megadni a felvehető dokumentumokra vonatkozóan. Mindazonáltal a projekt első fázisában elsősorban a klasszikus magyar irodalmi művek, a felsőoktatási és kutató intézményekben keletkezett tudományos és oktatási célú munkák, valamint a számítástechnikával és a hálózatokkal kapcsolatos szövegek gyűjtésére kell helyezni a hangsúlyt.

3.2 A dokumentumok formátuma:

A MEK állományában található dokumentumokat minél szélesebb körben hozzáférhetővé és megjeleníthetővé kell tenni. Ezért a MEK azokat a számítógépes formátumokat támogatja, melyek a legelterjedtebbek hazánkban, többféle géptípuson is elolvashatók és van hozzájuk public domain megjelenítő szoftver. Ugyanakkor más megfontolások miatt megenged további formátumokat is, melyeknél a fenti három feltételből nem mindegyik áll fenn, de ezek megtiltása jelentősen szűkítené a MEK lehetséges gyűjtőkörét. Az ajánlás javasolja, hogy a megengedett formátumokban levő dokumentumoknál egy olyan változatot vagy kivonatot is el kell helyezni a gyűjteményben, amely valamelyik támogatott formátumban van. A számítástechnika fejlődésével természetesen a támogatott és megengedett formátumok listája bővíülhet vagy változhat. Erről az ajánlás későbbi verziói rendelkeznek majd.

Támogatott formátumok (zárójelben az előírt file-név kiterjesztés):

T1: Sima ASCII (32-126 közötti kódú), ékezet nélküli szöveg (.txt)

T2: Ékezetes, ISO 8859 (Latin-2) szabvány szerinti szöveg (.hun)

T3: HTML (WWW) formátumú hipertext anyag (.html vagy .htm)

T4: PostScript formátumú dokumentum (.ps vagy .eps)

T5: TeX formátumú dokumentum (.tex)

Megengedett formátumok (zárójelben az ajánlott file-név kiterjesztés):

M1: Word vagy **Word for Windows** (WinWord) formátumú dokumentum (.doc)

M2: Rich Text Format (RTF) formátumú dokumentum (.rtf)

M3: Ventura formátumú dokumentum (.vp)

M4: SGML (TEI) formátumú dokumentum (.sgml vagy .sgm)

M0: Más típus megjelenítő programmal együtt, tömörítve (.zip vagy .gz)

Az M0 jelű formátum megengedi tetszőleges típusú dokumentum elhelyezését a MEK állományában, amennyiben a hozzá szükséges megjelenítő program is mellékelve van. Mivel az ilyen anyag a szoftver letöltése nélkül nem olvasható, ezért ajánlott tömörítve tárolni. Ugyancsak a tömörített formátum javasolt a 100 kbyte fölötti file-méretű vagy a 100 darabnál több részállományból álló dokumentumok esetében, mert ezek online olvasása szintén nehézkes. A tömörítésnél a MEK ajánlás a PKZIP és a GZIP nevű public domain szoftverek – a régebbi verziókkal kompatibilis változatoknak – használatát írja elő.

3.3 A dokumentumok tárolásának módja:

A MEK dokumentumait minden szolgáltató gépen egy "mek" nevű aldirectoryban kell tárolni. (Ez persze nem tiltja meg azt, hogy ezeket a file-okat bárki, bármilyen más helyen is tárolja vagy meglinkelje.) A "mek" directory-n belül témák szerint kell a dokumentumokat alkönyvtárakba rendezni. A fő témakörök beosztásáról lásd a 3.5 pontot és a II. mellékletet! Egy "interdiszciplináris" témájú dokumentumot több helyen is tárolni lehet; így biztosítható, hogy az adott témakör felelőse valóban rendelkezhesen felette. A MEK anyagokat ténylegesen el kell helyezni a szolgáltató gépen, nem megengedett távoli anyagokra való mutatók (linkek) használata.

Az egyes dokumentumok lehetőleg egy file-ban legyenek, bár a fejezetekre vagy más, részekre osztott szövegeknél elfogadható a több file-ban való tárolás is, de ekkor ezeket egy külön alkönyvtárban kell elhelyezni. Ilyenkor a copyright szöveget és a 3.4 pontban leírt, bibliográfiai adatokat tartalmazó fejléccet esetleg elegendő a dokumentum elején, az első részben vagy egy külön állományban feltüntetni. Periodikus jellegű anyagoknál (pl. elektronikus újságok) minden számtól külön file-ban kell tárolni, egy alkönyvtár alatt (ezeket egyébként célszerű ugyanúgy kezelni, mintha egy több részből álló dokumentum állományai lennének).

3.4 A dokumentumok leírásának és visszakeresésének módja:

3.4.1 A bibliográfiai fejléc:

A MEK-be bekerült dokumentumokat egy bibliográfiai leírással kell ellátni, hogy azonosításuk és visszakeresésük könnyebb legyen. Ez a "fejléc" olyan egyszerű és kézenfekvő szerkezetű kíván lenni, hogy bárki, az írott szabályzat elővétele nélkül is el tudja készíteni. A

hagyományos könyvtári címléírás pontosságát és részletességét az elektronikus könyvtárnál a számítógép rugalmassága pótolhatja.

A MEK állományába bekerülő minden dokumentum legelején vagy külön file-ban mellékelve a következő bibliográfiai mezőket és adatok tartalmazó fejléceket kell elhelyezni:

- TI:** a dokumentum címe/alcíme/sorozati címe/neve
AU: a dokumentum szerzője
NA: a dokumentum összeállítója/tulajdonosa/fordítója/belrója/közreadója
DT: a dokumentum típusa/jellege/formája
PD: a dokumentum készítési/megjelenési/közreadási dátuma
NO: a dokumentum sorszáma/verziószáma/kódszáma/kötetszáma
SO: a dokumentum forrása/származási helye/más formátumú elérése
KW: a dokumentum témaköre/jellemző kulcsszavak
NT: tetszőleges, max. egy-két soros megjegyzés

Rövidítések:

- TI** = Title(cím)
AU = AUthor (szerző)
NA = NAmE (név)
DT = Document Type (dokumentum típus)
PD = Publication Date (megjelenési dátum)
NO = number (sorszám)
SO = SOurce (forrás)
KW = KeyWord (kulcsszó)
NT = NoTe (megjegyzés)

Nem kötelező minden mező kitöltése, de a TI és AU (vagy NA) adat megadása szükséges a MEK-be való bekerüléshez. A kitöltetlen mezőket nem kell feltüntetni és a mezők sorrendje is tetszőleges (de azért a fenti sorrend ajánlott). A fejlécnek a file elején, a legelső sorban kell kezdődnie, szóközők nem lehetnek a sorok elején. A fejléc után legalább két üres sor következik, majd ezt követi többnyire a MEK copyright szövege és utána jön maga a dokumentum.

A 78 karakternél hosszabb sorok esetében három ponttal lehet helyettesíteni az adat végét, vagy meg kell próbálni több részre osztani a hosszú adatot (pl. alcím, mellékcím stb.) és a mező kódjának (prefix) megismétlésével több sorba írni. Az ismétlődő adatelemeket (pl. több szerző, kulcsszavak stb.) a prefix megismétlésével szintén külön sorokba kell írni. Az adatok után szükség esetén zárójelben megadhatók további pontosítások (pl., hogy az NA mezőben szereplő név mire vonatkozik).

Az **AU** és **NA** mezőkben az intézmény- és személyneveket ugyanúgy lehet írni, mint ahogy azok a dokumentumban szerepelnek, nem kell a magyar és az idegen nyelvű írásmódon változtatni, rövidítést vagy központosítást használni.

A **DT** mezőbe a dokumentum jellegére és formájára utaló tetszőleges szavak írhatók (pl. cikk, szakdolgozat, tankönyv, szoftver leírás, kivonat, bibliográfia, hírlevél, hipertext, multimédia stb.).

A **PD** mezőnél a javasolt formátum: év/hónap/nap, az évszámot teljesen ki kell írni, a hiányzó adatokat nem kell megadni (pl. 1994/06 → 1994 június).

Az **NO** mező a dokumentum adott változatára, kiadására vonatkozó, jellemzően számadatokat tartalmazhat, tetszőleges formában. Egy konkrét dokumentumnál azonban ügyelni kell rá, hogy az egyes verziók vagy lapszámok számozása lehetőleg egységes legyen.

A **KW** mezőbe írható kulcsszavak megadása is opcionális; ezek a visszakeresést segítik. Az egyes témakörököt gondozó "virtuális könyvtárosok" saját kulcsszórendszert alakíthatnak ki maguknak az adott témán belül. A kulcsszavaknak magyar nyelvűeknek kell lenniük, de megadhatók mellettük (külön sorokban és a KW: prefix megismétlésével) az angol nyelvű megfelelőik is.

A fejlécnek T1 vagy T2 formátumú szöveges állománynak kell lennie (célszerű ugyanolyan ékezetes vagy ékezet nélküli formátumot használni, mint amilyen maga a dokumentum). Azért fontos a fejléceket egy formázó parancsok nélküli szöveges állományban elhelyezni, hogy a MEK katalogizáló és kereső programjai könnyen ki tudják olvasni az adatmezők tartalmát. Amennyiben a dokumentum nem T1 vagy T2 formátumú, akkor a fejléceket (és lehetőleg a MEK copyright szövegét is) egy külön szöveges állományban kell elhelyezni, melynek a neve célszerűen a dokumentumot tartalmazó állomány nevével egyezik meg és a kiterjesztése .mek (pl. rgazda.mek). Emellett – ha megoldható – magában a dokumentumban is érdemes elhelyezni a fejléceket és a copyright szöveget az adott (pl. PostScript, WinWord stb.) formátumban, ill. tömörített anyag esetében hozzacsomagolni őket a file-hoz. A fejléc szerkezetére vonatkozóan lásd még a III. mellékletben található mintapéldát is!

(A fenti egyszerű bibliográfiai fejléc már lehetővé teszi a MEK állományának automatikus katalogizálását és az egyszerűbb visszakereséseket. A jövőben várható, hogy az Internet globális nyilvántartó és visszakereső rendszereinek (pl. Veronica, Archie) lehetőség lesz a fent javasolthoz hasonló (vagy ezeknél még részletesebb) jellemzők megadására és használatára az egyes dokumentumok leírásához. Amennyiben ezen megoldások elterjednek, akkor a MEK anyagoknál ezeket is használni kell majd, a nemzetközi kompatibilitás érdekében. A MEK későbbi, "professzionális" fázisában elképzelhető valamely sokkal részletesebb, precízebb, nagy, nemzetközi szabvány (pl. a TEI által definiált fejléc) átvétele és bevezetése is az elektronikus dokumentumok leírásához.)

3.42 A dokumentumok nyilvántartása és visszakeresése:

Ezeket a munkákat – amennyire csak lehet – automatizálni kell, minimális emberi munka befektetésével.

A MEK dokumentumok katalogizálásához egy olyan programot kell készíteni, amely rendszeresen (pl. hetente) végignézi a MEK szolgáltató gépeken a "mek" alkönyvtárak alatt levő állományokat, begyűjti a fent leírt fejlécben levő adatmezőkből a bibliográfiai adatokat és egy online kereshető adatbázist készít belőlük. Továbbá, legalább a T1, T2 és T3 formátumú dokumentumokból teljesszövegű indexelést és keresést is biztosítani kell (pl. a WAIS programmal).

A bibliográfiai és a teljesszövegű adatbázisokban a MEK központi szolgáltató gépen lehet keresni, ahol a Boole operátorok, a mezőre korlátozott keresés és a szavak végének csonkolása is használható. A keresésnél nem kell ékezeteket használni, az adatbázist kezelő program a beírt keresőkérdésekről, illetve a MEK anyagokból begyűjtött bibliográfiai adatokról automatikusan levágja az esetleges ékezeteket.

A kereshető adatbázisok mellett időnként (pl. havonta) egy témakörök szerint rendezett bibliográfia is készül a MEK teljes állományáról, mely szintén a központi szolgáltató gépről tölthető le.

3.5 A dokumentumok gyűjtésének és szolgáltatásának módja:

A MEK állományának gyarapítását és rendezését önkéntesek végzik. Ezek az intézmények és személyek a világ bármely részéről részt vehetnek az elektronikus könyvtár építésében. Bárki bevihet, gyűjthet vagy írhat dokumentumokat a MEK számára, készíthet bármely nyilvánosan hozzáférhető számítógépen egy részgyűjteményt belőlük, amennyiben ezek megfelelnek a jelen ajánlásban leírt formai követelményeknek. Továbbá, szintén mindenki felhasználhatja vagy beépítheti a saját információs rendszerébe a MEK gyűjteményét vagy annak bármely részhalmozát, de kizárólag nem üzleti jellegű célból.

Azért, hogy a MEK teljes gyűjteménye egyben is "látható" legyen, minden dokumentumból legalább egy példányt el kell helyezni valamelyik hazai, nyilvános elérésű Internet gépen is. Ezekre az állományokra az IIF központi (Sun) gépen működő metarendszerek (Gopher, WWW, WAIS) mutatnak rá és így biztosítható a gyűjtemény egységes elérése. Ezen a gépen működhetnek a MEK keresőprogramjai és itt kell elhelyezni a dokumentumok megjelenítéséhez szükséges public domain segédprogramokat is.

A MEK ezen egyesített gyűjteményének gondozását "virtuális könyvtárosok" végzik, akik egy-egy szakterülethez értő, de nem feltétlenül könyvtáros végzettségű emberek lehetnek. A II. számú mellékletben felsorolt témakörök közül egyet vagy többet felvállalva vagy a saját intézményük számítógépén, vagy – ha ez nem megoldható – az IIF, ill. a MEK központi gépen tartanak karban egy-egy tematikus aldirectory-t: elkészítik a további szükséges alkönyvtárakat a résztémákhoz, elhelyezik bennük és elnevezik a különböző helyekről származó állományokat, szükség esetén ellátják a dokumentumokat a bibliográfiai fejléccel és a MEK szabványos copyright szövegével, megadják vagy kiegészítik a dokumentumhoz rendelt és a visszakeresést segítő kulcsszavakat, s esetleg átkonvertálják a file-okat a MEK által támogatott vagy megengedett formátumokba.

Ha valamelyik dokumentumot törölni kell a MEK-ből (pl. mert a szerzője/tulajdonosa ezt kéri), akkor az illető dokumentum "helye" még kb. egy évig továbbra is megmarad a gyűjteményben, hogy az azt kereső felhasználó értesüljön a törlés tényéről. Ezt célszerű úgy megtenni, hogy: ilyenkor a dokumentum helyett már csak a bibliográfiai fejléc marad elérhető kiegészítve ezzel a szöveggel: "Ez a dokumentum már nincs a MEK állományában!". A törölt dokumentum címét a Gopher, WWW stb. listákban, valamint a fejlécben zárójelbe kell tenni, ezzel is jelezve, hogy az már nem hozzáférhető. Ezt a munkát is az adott dokumentumért felelős "könyvtárosnak" kell elvégeznie.

(A MEK gyűjteményének szolgáltatása az első időszakban elsősorban a számítógépes hálózatokon történik, de később elképzelhető a mágneslemezen és CD-ROM-on való terjesztés is. Ezzel kapcsolatban az ajánlás későbbi verzióiban lesznek javaslatok.)

3.6 A MEK-hez kapcsolódó kiegészítő szolgáltatások:

A MEK ügyeinek koordinálására, a felmerülő, további egyeztetést kívánó kérdések szabályozása, a "virtuális könyvtárosok" közötti rendszeres kommunikáció elősegítésére, a MEK-kel kapcsolatos ötletek és vélemények begyűjtésére a MEK-L nevű levelező lista szolgál (jelenleg a tulibb.kkt.bme.hu gépen). Az elektronikus könyvtárral kapcsolatos hírek terjesztése, a felhasználók tájékoztatása a MEKPUB-L nevű listán történik majd (várhatóan ugyanezen a gépen). Ezen a fórumon rendszeresen (pl. havonta) közzé kell tenni a MEK gyarapodási listáját is.

A MEK központi szolgáltató gépén össze kell gyűjteni a MEK projekttel kapcsolatos valamennyi írásos anyagot, levelet, tájékoztatót, s azokat a public domain szoftvereket, melyekre a felhasználóknak szüksége lehet a dokumentumok letöltéséhez és megjelenítéséhez. Itt lehet majd megtalálni továbbá azt a listát is, amely a "virtuális könyvtárosok" nevét, címét és az általuk felvállalt témakört/témaköröket, valamint a MEK "hivatalos" gyűjtőhelyeit sorolja fel, ahová a gyűjteménybe szánt anyagok beküldhetők.

4. pont

Jogi kérdések:

A Magyar Elektronikus Könyvtár egy non-profit szolgáltatás, mely a public-domain szoftverekhez hasonlóan terjeszti a gyűjteményébe tartozó szöveges állományokat. Csak olyan anyagokkal kíván foglalkozni, melyeknek a copyright joga már lejárt, vagy amelyeknél a dokumentum készítője vagy tulajdonosa rendelkezik a szerzői jogok felől és hozzájárul ahhoz, hogy a dokumentum a MEK állományába bekerüljön. Védett vagy kereskedelmi forgalomban levő anyagoknál egy kivonatos vagy demonstrációs jellegű változat elhelyezésére van lehetőség.

A MEK dokumentumok terjesztésére és felhasználására vonatkozó szabályokat egy kétszintű copyright szöveggel lehet megadni. Egyrészt, a dokumentum szerzője/tulajdonosa tetszőleges tartalmú copyright szöveget helyezhet el a dokumentumban, lehetőleg valahol az elején vagy a végén. Ebben például ilyen megjegyzések szerepelhetnek: "Ez egy teljesen szabad dokumentum, mindenféle jogról lemondok" vagy "Ez a dokumentum csak saját célra használható, minden más esetben engedélyt kell kérni az alábbi címen" stb. Amennyiben megoldható, a szerző/tulajdonos lehetőleg egy ilyen jellegű mondatot is helyezzen el a szövegben: "Hozzájárulok, hogy ez a dokumentum a Magyar Elektronikus Könyvtár állományába bekerüljön."

Másrészt, a MEK szabványos copyright szövegét is el kell helyezni a MEK gyűjteményébe tartozó minden dokumentumban. Ez az I. számú mellékletben található. A szerző/tulajdonos saját copyright szövege (ha van ilyen) minden esetben "magasabb prioritású", mint a MEK copyright megjegyzése, tehát, ha az előbbi szigorúbb megszorításokat vagy éppen lazább előírásokat tartalmaz a terjesztésre és a felhasználásra vonatkozóan, mint az utóbbi, akkor azokat kell betartani.

Mindkét fajta copyright szövegnek lehetőleg magában a dokumentumban kell lennie, legalább az első/fő file-ban, a dokumentummal azonos formátumban és ékezetes kódkészlettel. A MEK saját copyright megjegyzésének kell elől lennie, közvetlenül a bibliográfiai fejléc után. Ha ez nem megoldható vagy nem célszerű (pl. egy sok file-ból álló dokumentumnál), akkor egy

külön copyright.txt vagy copyright.hun file-ban is elhelyezhető, melyet tömörített anyagoknál be is lehet csomagolni a többi állomány mellé. Lásd erről még a 3.41 pontot is!

A nem-magyar nyelvű dokumentumoknál a MEK copyright szöveg angol változatát kell használni.

MELLÉKLETEK

I. melléklet

A MEK dokumentumokban elhelyezendő copyright szöveg:

Magyar nyelvű változat:

```
////////////////////////////////// MAGYAR ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR ////////////////////////////////////
Ez a dokumentum a Magyar Elektronikus Könyvtárból származik. A szerzői és egyéb jogok a dokumentum szerzőjét/tulajdonosát illetik
(amennyiben az illető fel van tüntetve). Ha a szerző vagy tulajdonos külön is rendelkezik a szövegben a terjesztési és felhasználási
jogokról, akkor az ő megkötései felülbírálják az alábbi megjegyzéseket. Ugyancsak ő a felelős azért, hogy ennek a dokumentumnak az
elektronikus formában való terjesztése nem sérti mások szerzői jogait. A MEK üzemeltetői fenntartják maguknak azt a jogot, hogy ha
kétség merül fel a dokumentum szabad terjesztésének lehetőségét illetően, akkor töröljék azt a MEK állományából.
Ez a dokumentum elektronikus formában szabadon másolható, terjeszthető, de csak saját célokra, nem-kereskedelmi jellegű alkalmazá-
sokhoz, változtatások nélkül és a forrásra való megfelelő hivatkozással használható. Minden más terjesztési és felhasználási forma
esetében a szerző/tulajdonos engedélyét kell kérni. Ennek a copyright szövegnek a dokumentumban mindig benne kell maradnia.
A Magyar Elektronikus Könyvtár elsősorban az oktatási/kutatási szférát szeretné ellátni magyar vagy magyar vonatkozású public domain
szövegekkel. A MEK-ről a MEK-L@tulibb.kkt.bme.hu e-mail címen lehet információkat kapni és kérdéseket feltenni.
////////////////////////////////// HUNGARIAN ELECTRONIC LIBRARY ////////////////////////////////////
```

Angol nyelvű változat:

```
////////////////////////////////// HUNGARIAN ELECTRONIC LIBRARY ////////////////////////////////////
This document comes from the Hungarian Electronic Library (abbr. MEK). The copyright and other privileges are owned by the
author/owner of the document (if he/she is known). If the author or owner expressly specifies conditions regarding the distribution and
usage somewhere in this text, then those terms overrule the limitations stated below. Furthermore he or she is responsible for that too,
that the distribution of this document in electronic form doesn't hurt some other person authorship rights. The MEK administrators reserve
the right to withdraw the document from the MEK collection, if any doubt appears about the free distribution of this document.
This document can be freely copied and distributed, but you can use it only for personal purposes and non-commercial applications,
without modifying it, and with proper citation to the original source. Every other form of distribution and utilization requires a permission
from the author/owner. This copyright statement must be left unaltered in this document.
The Hungarian Electronic Library project's aim is to provide the academic circles with public domain e-texts in Hungarian or with
relevance to Hungary. You can get information and ask questions about MEK at the MEK-L@tulibb.kkt.bme e-mail address.
////////////////////////////////// MAGYAR ELEKTRONIKUS KÖNYVTÁR ////////////////////////////////////
```

II. melléklet

A MEK gyűjteményének legfelső szintű tematikus felosztása:

Mivel a MEK anyagát témák szerint csoportosítva kell elrendezni és alapesetben ilyen módon kell megjeleníteni a felhasználók előtt, ezért szükséges a szóbajóható területek nagyvonalú felosztása (lényegében az elektronikus könyvtár "polcainak" kijelölése). Ezen nagy témakörökön belül az egyes szakterületekhez értő "virtuális könyvtárosok" határozhatják meg a további, "szűkebb területeket szükség szerint, ill. a beérkező anyagok témájának függvényében. Természetesen az elektronikus könyvtár lehetővé teszi, hogy bárki, bármilyen más csoportosításban, sorrendben is elrendezze az egyes "polcokat", de a MEK központi szolgáltató gépén az alábbi felosztás javasolt a legfelső szintre (ez szükség esetén még bővíthet). Az egyes témakörök öt nagy csoportba vannak sorolva, ezek jelenthetik a nulladik szintet, ha a MEK állományának növekedése ezt szükségessé tenné.

Természettudományok

Biológia
Csillagászat, űrkutatás
Fizika, atomfizika
Földtudományok, földrajz, meteorológia
Kémia
Környezetvédelem
Matematika
Orvostudomány, állatorvosi tudomány

Műszaki tudományok, szakterületek és gazdasági ágazatok

Anyagtudományok
Bányászat
Elektrotechnika, híradástechnika
Energetika, energiagazdálkodás
Építőmérnöki tudományok, építőipar
Gépészet, automatizálás, robotok
Kohászat
Könnyűipar
Közlekedés, szállítás
Mezőgazdaság, élelmiszeripar
Számítástechnika, hálózatok
Vegyipar

Társadalomtudományok és területek

Filozófia
Irodalomtudomány
Jog
Könyvtár, informatika
Közgazdaságtan
Néprajz
Nyelvtudomány
Pedagógia, nevelés
Politika
Régészet, muzeológia
Szociológia
Történelem
Tudománytan

Humán területek, kultúra

Film, színház, előadóművészet
Idegenforgalom, utazás, turizmus
Játék, humor
Képzőművészet
Kommunikáció, tömegkommunikáció
Sport
Szépirodalom
Vallás
Zene
Kézikönyvek és be nem sorolható dokumentumok
Katalógusok
Lexikonok
Szótárak
Térképek
Egyéb

III. melléklet**Mintapélda a bibliográfiai adatokat tartalmazó fejlécre:**

TI: TurboGopher
TI: Egy egyszerű hozzáferési lehetőség az Internethez a Macintoshról (alcim)
AU: Edward J. Valauskas
NA: Drotos László (fordító)
DT: cikk
PD: 1993/03 (angol nyelvű nyomtatott változat)
PD: 1993/04/30 (magyar fordítás és számítógépes változat)
SO: Online V.17. No.2 p.87-89 (angol nyelvű nyomtatott változat)
SO: PETRA/KATALIST archivum, KATAL100 könyvtár, No. 0105. (magyar fordítás)
KW: Gopher
KW: Internet
KW: Macintosh

Összeállította: Drótos László (h1192dro@ella.hu)

Szaksajtónk kezdetei – különös tekintettel a reáltudományokra

Az Országos Széchényi Könyvtár füzetei sorozat keretében – kb. fél évvel *Tószegi Zsuzsanna* képi információval kapcsolatos kismonográfiája után – *Batári Gyula* tollából ismét „TMT-nek való” könyv jelent meg. (Csupán a „rend kedvéért” szövegünk róla: Batári művének sorozatszámát meg is előzi a korábban megjelentet.)

A „TMT-nek való”-ság a Batári-mű témájából adódik; nevezetesen azt a folyamatot „tárgyazza”, amelynek közel 150 éve során kialakul és differenciált alakzatokat vesz fel a reáltudományi területeken is a korszerű és egyszersmind magyar nyelvű szaksajtó. (Kár volt a szerzőnek lemondania arról az eredeti ötletéről, hogy műve – különös tekintettel a reáltudományokra megfogalmazásban – alcímet is viseljen, s ezáltal pontosabban tájékoztasson mibenléte felől.)

Az ímént jelzett „sikeresztori” latin nyelven indul (*Nova Posoniensia*, 1720–1722), majd német nyelven folytatódik (*Wochenschrift für die Liebhaber*

der Geschichte der Erdbeschreibung, der Naturkunde, der Weltweisheit und der schönen Wissenschaften, 1779–1787), csakhamar magyarul is megszólal (*Magyar Hírmondó*, 1780–1788; *Magyar Museum*, 1788–1792 stb.), hogy aztán még ilyen meg olyan nyelven is szóljon, mígnem végképp át nem adja a helyét a magyar nyelvű orgánumoknak.

A kezdetek nemcsak nyelvi szempontból voltak heterogének, tematikailag és sajtóműfajilag is.

Szerzőnk így summázza a 18. századi „legkezdetek” folyamatait és tényeit: „... megállapíthatjuk, hogy már a század első felében is történetek kísérletek tudományos jellegű közlések publikálására az érdeklődő magyarországi olvasók számára. Azonban valójában még a század második felében sem jött létre olyan folyóirat, amely önálló kutatásokon alapuló, természettudományos jellegű tanulmányok közlését tűzte volna feladatul. Viszont elkezdődött – ha nem is folyamatosan – a külföldi